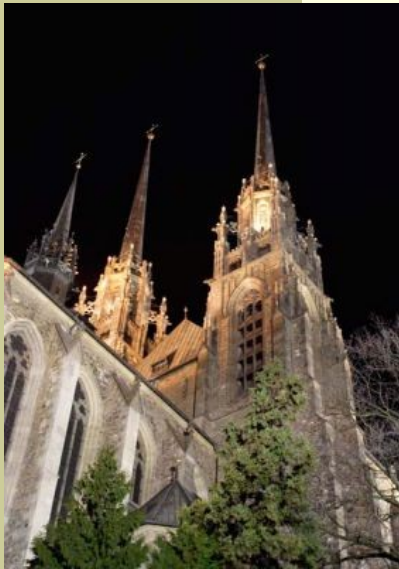

PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Masarykovy univerzity

Jak rozvíjet tvořivost ve výuce

Eva Trnová

*Masarykova universita, Pedagogická fakulta,
Brno, Česká republika*

**4. konference: Motivace nadaných žáků a studentů v matematice a přírodních vědách,
15. – 17. 6. 2015, PdF MU, Brno**

Úvod

- Heslo : „Bud’te kreativní“ (*a tvořiví* 😊)
- Manažerská školení zaměřená na rozvoj kreativity
- E. Szobiova (2004) - tvořivost může být hlavním stimulem kvalitativních změn ve společnosti.
- V konceptech vzdělávání pro 21. století opět zdůrazňována tvořivost – je potřeba vyřešit mnoho problémů – podpora nadaných

Nadání a tvořivost

- Modely nadání v sobě zahrnují v různé míře tvořivost
 - Renzulli - tříkruhová koncepce nadání
 - Mönksův triadický model
 - Gagne - diferencovaný model nadání a talentu
- Legislativa (Vyhláška č. 73/2005 Sb. § 12, odst. 1.)

„Mimořádně nadaným žákem se pro účely této vyhlášky rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při **vysoké tvořivosti** v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech.“

Co vás napadá, když se
řekne tvořivost?

Tvořivost

- Co je to tvořivost?
- Kdo je tvořivý?
- Kolik lidí je tvořivých?
- Dá se tvořivost člověka rozvíjet – pokud ANO, tak jak?

Co je to tvořivost?

Co je to tvořivost?

- Treffinger, Young, Shelby, a Shepardson (2002) – existuje mnoho způsobů, jak definovat kreativitu – **100 definic**.
- Pojem „creativity“ zavedl J. P. Guilford v roce 1949 - vymezil jím určitou zvláštní schopnost či soubor schopností, které se uplatňují tam, kde vzniká něco **nového, neobvyklého, originálního** a nelze to vysvětlit pouze inteligencí.

Tvořivost podle J. P. Guilforda (1)

- chápal tvořivost jako složku inteligence - druh myšlení – divergentní = rozbíhavé, protože přináší více než jednu variantu řešení problému.
- tvořivost se skládá z následujících divergentních operací:
fluence, flexibilita, originalita, redefinice, elaborace, senzitivita.

Tvořivost podle J. P. Guilforda (2)

- **Fluence** - rychlá produkci myšlenek a představ, jejich bohatost.
- **Flexibilita** - schopnost vytvářet různorodá řešení, zaujímat rozmanité přístupy k problémům.
- **Originalita** - vznik nových, neobvyklých myšlenek či řešení.
- **Redefinice** - změna významu nebo reorganizace informací, (použití určitého předmětu k jinému než běžnému účelu).
- **Elaborace** - schopnost rozvinout základní myšlenku a rozpracovat řešení do zajímavých detailů.
- **Senzitivita** - citlivost na problémy - schopnost všimnout si problému i tam, kde ho jiní nevidí, vnímat nedostatky řešení a možnosti zlepšení

(Lokša, Lokšová, 2003).

Definice tvořivosti

- Různí autoři různě kategorizují
- Lokša, Lokšová (2003, s. 14) - obecná definice tvořivosti používaná nejčastěji ve výzkumné praxi: „generování **nových, neobvyklých**, ale přijatelných, **užitečných** myšlenek, řešení, nápadů“
- Szobiová– definuje tvořivost:
(2004, s. 21) projev určitého systému osobnostních charakteristik, schopností a motivačních tendencí člověka v sociálním kontextu, který je **nový, neobvyklý, akceptovatelný** a objevný pro subjekt, referenční skupinu nebo společnost.“
(2001, s.15), tvořivost jako seberealizace – aktualizace lidského potenciálu ve smyslu vytvořit či vymyslet něco **nového**, hodnotného, přesahujícího to, co je tradiční.

Kdo je tvořivý?

- Každý je v určité míře tvořivý! Tvořivost není jen výsadou géniů, všichni můžeme být tvořiví.
- Vedle výjimečné tvořivosti geniálních jedinců lze mluvit i o tvořivosti „**každodenní**“, která se uplatňuje v běžném, každodenním životě.
-
- Snaha najít charakteristiky tvořivé osobnosti.

Generalizovaný obraz tvořivé osobnosti

(Dacey a Lennon, 2000)

- **Výčet rysů kreativní osobnosti:**
- 1) **Tolerance vůči dvojznačnosti** - jedná se o nejasnou situaci, bez správných postupů
- 2) **Stimulační svoboda** - umožňuje obejít pravidla, která kolidují s tvůrčím myšlením
- 3) **Funkční svoboda** - schopnost užívat předměty k jiným účelům než ke kterým jsou určeny, tj. překonat funkční fixaci
- 4) **Flexibilita** - otevřenost změnám, otevřenost světu, připravenost změny vyvolat, zaměření se na všechny aspekty problému
- 5) **Ochota riskovat** - přiměřené riziko vede ke tvořivosti
- 6) **Preference zmatku** - v Barronově a Welshově testu preference obrázku upřednostňují kreativní lidé složitost a symetrii, nejedná se tedy o zmatenost, chaotičnost či nespolehlivost kreativních jedinců
- 7) **Prodleva uspokojení** - přestat dlouhotrvající úsilí pro dosažení větší radosti
- 8) **Opuštění od stereotypu sexuální role** - oproštění se od podceňování ženské kreativit (S.Bemová)
- 9) **Vytrvalost** - vytrvalost na vzdory překážkám, autotelické osobnosti vedoucí samy sebe k cíli, význam **sebeovládání**, které umožňuje soustavnou práci, rozumné využití času a vytrvalost
- 10) **Odvaha** pramenící z lásky k vlastní práci

Komponenty kreativní osobnosti Kirsta a Dieckmeyera (in Smékal, 2002)

Pohyblivost	schopnost snadno a rychle přepínat na nové obsahy
Plynulost	schopnost rychle a lehce nalézat příhodné nápady a představy
Originalita	schopnost vymýšlet mimořádné, obsahově nové, bohaté a neobvyklé nápady a řešení
Analýza	schopnost popisovat, definovat a upřesňovat obsahy vzájemné souvislosti
Produktivita	schopnost podávat systematicky nápady a postupy řešení
Konstruování	schopnost spojovat známé myšlenky s novými podmínkami
Přetváření	schopnost narušovat ustálené vzájemné vazby a zavádět nové vztahy mezi asociacemi (bisociace)
Uspořádávání (pořádání)	schopnost nalézt kritéria třídění a uspořádávat podle nich
Síla vyjádření (schopnost výrazu)	schopnost formulovat a sdělovat prožitky, pocity a zkušenosti novým, osobitým způsobem
Realizace	schopnost plány cílevědomě rozpracovávat a uskutečňovat je
Kombinace	schopnost hledat řešení objevováním nových vztahů a způsobů srovnávání
Transformace (převod)	schopnost nahrazovat podle smyslu systematicky výpovědi, data a znaky jinými
Rozhodování	schopnost srovnávat rozdílná hlediska, zvažovat je a určovat podle nich nový postup
Přiřazování (přizpůsobování)	schopnost věci a myšlenky systematicky sladit se stávajícími podmínkami
Organizování	schopnost vyřizovat se zřetelem na smysl, cíl a účel

Vlastnosti tvůrčí osobnosti

C.Rogers určil tři vlastnosti tvůrčí osobnosti:

- 1) ***otevřenost vůči zkušenosti*** – tolerance vůči dvojznačnosti, otevřenost kritice, otevřenost novým podnětům (x rigidita)
- 2) ***hodnocení situace dle vlastních norem*** – ocenění názorů druhých, ale konečný výsledek vytváří tvořivý člověk sám
- 3) ***schopnost experimentovat s nejistými situacemi a účastnit se jich*** – schopnost zkoumat možnosti a hrát si s teoriemi, hypotézami, přetvářet koncepty

(in Dacey, Lennon, 2000)

Vlastnosti tvořivých dětí

- Vyznačují se velkou **zvědavostí, hravostí, otevřeností, humorem a bohatou fantazií.**
- **Torrence** - iniciátor výzkumu dětské kreativity (1972) vymezuje – **akceptování nepořádku, smělost, ctižádostivost, dominanci, introvertnost, upřímnost, naivitu, humor, hravost a konstruktivnost v kritice.**

Charakteristiky tvořivého žáka

- L. Mihálik (1989 in Lokša, Lokšová, 2003):
- Osobnost tvořivého žáka má tyto charakteristiky:

*vedoucí typ, pohyblivý, dynamický, nekonformní, zájem a touha po poznání, odvaha k řešení nových, náročných a nekonvenčních úkolů, **samostatnost**, nápaditost, fantazie, iniciativa, uplatňování vícero různých postupů, **averze k mechanickému učení, práce i bez přímého příkazu**, časté dotazy.*

Období vrcholné kreativity

(podle Dacey, Lennon, 2000, str.79, tab.4.1)

	Věk – ženy	Věk – muži
1.	0-5	0-5
2.	10-13	11-14
3.	18-20	18-20
4.	29-31	29-31
5.	(37?)40-45	40-45
6.	60-65	60-65

Sternberg a kreativita

- Dle Roberta Sternberga je z větší části kreativita lidem dána proto, že sami chtějí. Definoval 12 základních postupů, které tvořivost vyvolávají:
- 1. Schopnost problém definovat jinak.
- 2. Analýza vlastních nápadů.
- 3. Prezentace myšlenek.
- 4. Chápání znalostí v kontextu.
- 5. Překonávání překážek.
- 6. Přijetí přijatelných rizik.
- 7. Chuť zlepšovat se.
- 8. Věřit v sebe sama.
- 9. Připuštění dvojznačností.
- 10. Hledání vlastních zájmů.
- 11. Nalezení času pro práci.
- 12. Tolerance chyb.

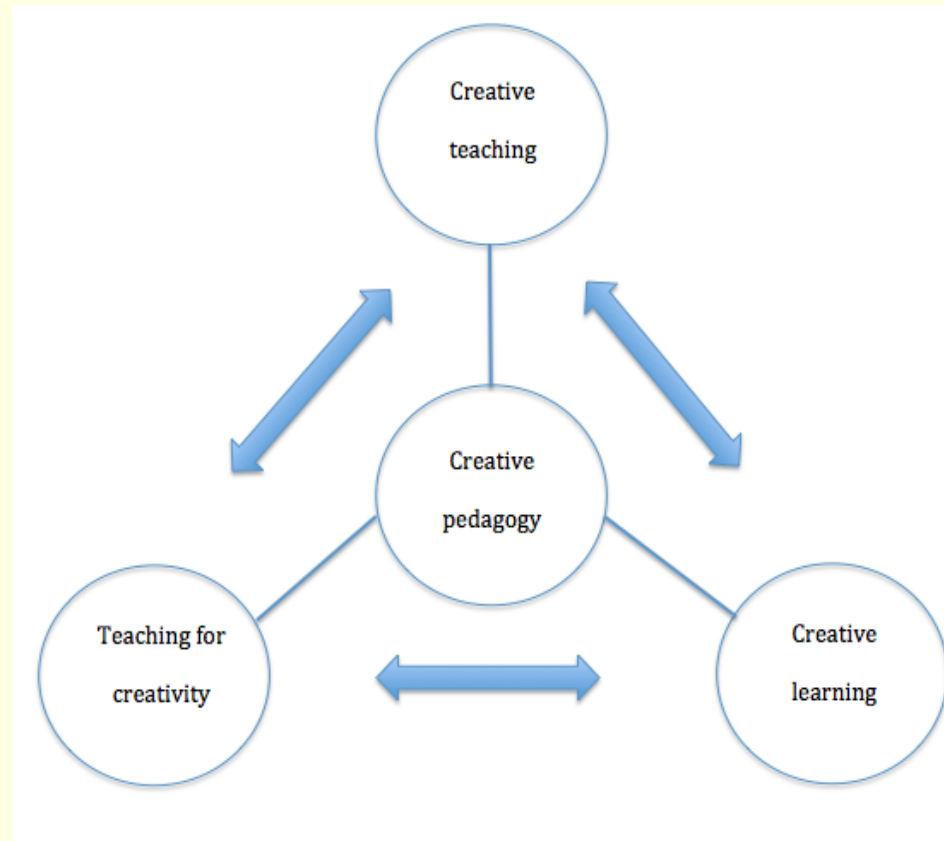
Tadei a kreativita

- Článek – deset doporučení k rozvoji kreativity

Dá se tvořivost člověka rozvíjet?

- Lin (2009, s.150) - „**creativity can be developed**“
- Fryer (1996: p. 5) maintains that creative skills could be taught through certain strategies: “**Training in creative problem solving can enable people to be skilled in finding the best solution quickly...**”.
- Esquivel (1995) also emphasizes the **role of educators in enhancing the creative potential of every student.** In contemporary research, creativity is embraced as a multi-dimensional and developmental construct; it is believed that creativity is a developmental shift and a **life long process** (Craft, 2001a; Esquivel, 1995; Feldman, 1999).

Kreativní výuka kontra výuka rozvíjející kreativitu?

Výuka a rozvoj tvořivosti

- Důležité volit vhodné metody výuky (Trnová, 2012).
- Nelze prezentovat výčet metod, které rozvíjejí kreativitu, protože záleží na jejich zařazení do výuky.
- I dobrá metoda nemusí splnit cíl, jestliže bude nevhodně použita - 2 nejvýznamnější překážky pro rozvoj kreativity:
 - **transmisivní způsob výuky**, který preferuje pasivní příjem informací a celkovou pasivní roli žáka v procesu výuky;
 - **direktivní vedení výuky**, při kterém žák nemá možnost uplatňovat nápady, diskutovat a vyměňovat si názory se spolužáky, musí pracovat přesně podle instrukcí a nemá možnost volby postupu při řešení.

Tvořivé vyučování

Hvozdíka a kol. (1994) vymezil pravidla:

- Více usměřuje než napomíná, vytváří alternativy pro učení a chování žáků,
- nepředpokládá, co žák ví nebo neví, ale předpoklady nahrazuje poznáním, diagnózou,
- pracuje s úlohami, které jsou na hranicích možností každého žáka,
- povzbuzuje samostatnost, aktivitu žáků,
- používá humor, uvoněnost při práci, vytváří optimistickou atmosféru, je zaměřený do budoucnosti,
- odporuje otevřenost, iniciativu, nezávislost, ale i zodpovědnost,
- učí žáky vytvářet řešení a alternativy,
- učí žáky kritickému a hodnotícímu myšlení,
- usměřuje žáky, aby kládli otázky a hledali na ně odpovědi.

Kreativní učitel

- Pro rozvoj kreativita žáka je důležitá kreativita učitele!
- Model pro žáka
- Ken Robinson – škola zabíjí kreativitu
- Vlastnosti tvořivého učitele

Úroveň a styl tvořivosti

- Torrance – testy zjišťující úroveň tvořivosti – dá se rozvíjet
- Kirton – styl kreativity - dva odlišné přístupy ke kreativě: adaptátory a inovátory.
- **Adaptátor (adaptor)** je přesný a spolehlivý, zaměřuje se na řešení problémů krok za krokem. Výstupem jeho kreativity je zpravidla přizpůsobení novým podmínkám.
- **Inovátor** řeší úkoly pomocí nových přístupů a vyvolává změny. Může působit neukázněně, neprakticky až nesolidně. Výstupem jeho kreativity je zcela radikální inovace.

Styl kreativity - KAI

- KAI – 32 otázek – stupnice 1- 5
- Minimum – 32 - maximum 160 bodů
- Výzkumy 46 -145.
- Průměr je 96
- Adaptorři 60-90
- Inovátoři 110 - 140

Děkuji za pozornost.

Eva Trnová

**Masaryk University
Brno, Czech Republic
trnova@ped.muni.cz**

